

8. ☉ Romanisering af britannerne

~~Tacitus, Agricola, kap. 21. Skrevet år 98 e.Kr.~~

Cornelius Tacitus (ca. 55-120 e.Kr.), romersk politiker og historiker. Stærkt kritisk over for det romerske kejserdømme skrev han to store sammenhængende historiske værker, *Annales* og *Historiae*, om tiden fra Augustus' magtovertagelse til kejser Domitian, hvoraf omkring halvdelen er bevaret. Derudover skrev han også en række mindre værker, hvoraf hans etnografiske skildring af germanerne og af Britannien, med titel efter hovedpersonen, hans svigerfar *Agricola*, udkom i år 98 e.Kr.

Den følgende vinter forløb med meget frugtbare overvejelser. Thi for at de indfødte – spredte, uciviliserede og derfor stridbare som de var – gennem fornøjelser kunne vænne sig til fred og ro, begyndte han privat at opmuntre – og offentlig at hjælpe dem – til at opføre templer, bycentre og boliger ved at rose de initiativrige og kritisere de uvirksomme. Ærgerrig kappestrid erstattede således nød og tvang. Endvidere lod han de fornemmes børn undervise i de frie kunster, og han satte britannernes medfødte begavelse højere end Gallernes iver og interesse. Resultatet var, at britannerne, som kort forinden havde afvist romersk sprog, nu tragede efter romersk veltalenhed. Derfor kom også vor klædedragt på mode, og togen blev almindelig. Gradvis gik man over til civilisationens tillokkende "goder": Handelscentre, offentlige badeanstalter og fin selskabelighed. Alt dette kaldte de i deres troskyldighed civilisation, skønt det var en del af deres trældom.

9. ☉ Om kejser Neros kristenforfølgelser

Tacitus (se kilde 8), Annales, bog 15, 44.

Under Nero, som var kejser i perioden 54-68, fandt de første kristenforfølgelser sted i forbindelse med Roms brand i år 64. Mere end noget andet har denne begivenhed og dens følger for de kristne farvet eftertidens opfattelse af Nero som en grusom og endog psykopatisk skikkelse. Dette billede må dog korrigeres kraftigt. Nero var utroligt populær blandt Roms brede befolkning, og den meget kritiske behandling, kilderne generelt giver ham, skyldes den kendsgerning, at de er skrevet af hans politiske modstandere og fjender i den romerske overklasse. Nero var kun 17 år, da han blev kejser, og det kan ikke afvises, at han både på grund af sin alder og sine stærkt dominerende kunstneriske interesser var uegnet som leder af et verdensrige. Han kørte imperiets finanser i sænk og blev tvunget til at begå selvmord i år 68, kun 31 år gammel.

Men al menneskelig virksomhed og regentens [Neros] gaver formåede lige så lidt som forsoningen af guderne at bringe det slemme rygte til at forstumme, at ilden

var påsat efter Neros befaling. For altså at gøre ende på folkesnakken kastede han skylden over på andre og straffede navnlig på de mest udsøgte måder de for deres skændigheder forhadte mennesker, som man kaldte kristne. Disse mennesker havde dette navn efter Kristus, som under Tiberius' regering blev henrettet ved prokuratoren Pontius Pilatus. Således blev denne fordærvelige overtro for øjeblikket undertrykt, men brød siden atter ud, ikke blot rundt om i Judæa, hvor den fra først af var opstået, men også her i hovedstaden, hvor alt afskyeligt og skammeligt strømmer sammen fra alle kanter og finder tilhængere. Først lod man dem pågribe, som tilstod, dernæst efter deres angivelse en meget stor mængde andre mennesker, og de blev ikke så meget overbevist om brandstiftelse som om had til menneskeslægten. Man nøjedes ikke med at henrette dem, men drev oven i købet løjer med dem: Nogle blev bedækket med dyrehuder og sønderrevet af hunde; andre korsfæstedes, og atter andre blev indsvøbt i brandbare klæder og tjente, når dagen var omme, til at oplyse natten. Nero havde åbnet sine haver for dette skuespil og gav lege i det derværende cirkus, hvor man så ham klædt som vognstyrer blande sig med mængden eller køre på en vogn. Dette var også årsagen til, at man, skønt disse mennesker var skyldige og fortjente at behandles med den yderste strengthed, trods dette følte medlidenhed med dem, idet man tænkte, at det ikke var for almenvellets skyld, de måtte lide døden, men for at tilfredsstille en enkelt mands grusomme sind.

10. ☉ Hvordan skal man behandle de kristne?

Plinius den yngres breve til kejser Trajan, bog 10, 96-97 (se kilde 5).

Dette brev er et led i en større serie, hvori Plinius som statholder i Bithynien spørger kejseren til råds. I dette tilfælde om, hvorledes han skal forholde sig til disse mærkelige kristne. Kejserens svar er også bevaret. Disse breve er således en vigtig kilde til kejserrikets administration i starten af det 2. årh. e.Kr.

Til kejser Trajan

Det er min sædvane, majestæt, at komme til dig med alle tvivlsspørgsmål. Thi hvem kan bedre vejlede mig, når jeg ikke ved besked? Jeg har aldrig deltaget i forhør over kristne; derfor ved jeg ikke, hvad eller i hvilket omfang man plejer at straffe eller forhøre. Jeg har også været i ikke ringe tvivl. Om der bør skelnes mellem aldersklasser, eller om de helt unge skal behandles på lige fod med de mere modne. Om man skal tilgive de angrende, eller det ikke skal komme den, der overhovedet har været kristen, til gode, at han er ophørt dermed; om selve kristennavnet, hvis det ikke indebærer noget amoralsk, skal straffes, eller [kun] de skændsler, der knytter sig til navnet. Foreløbig har jeg fulgt denne fremgangsmåde over for dem, der bragtes til mig anklaget for at være kristne. Jeg har spurgt dem personligt, om de var kristne. Tilstod de det, spurgte jeg dem anden og tredje gang under trussel om straf: fastholdt

de det, lod jeg dem føre bort til afstraffelse. For jeg var ikke i tvivl om, uanset hvad de tilstod, at i hvert fald deres trods og ubøjelige stædighed burde straffes. Der var andre lige så vanvittige, som jeg, da de var romerske borgere, noterede for at sende dem til Rom.

Siden under selve sagens behandling har anklagen taget et videre omfang, som det sædvanligvis går, og der har vist sig flere arter. Man har forelagt et anonymt klageskrift indeholdende navnene på mange mennesker. De, som sagde, at de ikke var eller havde været kristne, og idet jeg sagde ordene for dem, anråbte guderne og ofrede røgelse og vin til dit billede, som jeg til dette formål havde ladet bringe ind sammen med gudernes billeder, og desuden forbandede Kristus – og de, som virkelig er kristne, siges ikke at kunne tvinges til noget af dette – dem fandt jeg burde frifindes.

Andre, som blev nævnt af en angiver, sagde, at de var kristne, men nægtede det snart efter. De havde nok været det, men var det ikke mere; nogle var holdt op for tre år siden, andre for flere år siden, en enkelt endog for tyve år siden. Og alle disse tilbad både dit billede og gudernes statuer og forbandede Kristus. Men de påstod, at deres hovedforseelse eller -vildfarelse havde været den, at de havde plejet at mødes før dag gry på en bestemt dag og med hinanden at synge en hymne til Kristus som gud og aflægge ed på – ikke en eller anden forbrydelse, men på ikke at begå tyveri, røveri eller utugt, ikke at bryde et givet ord eller på anfordring nægte at tilbagelevere betroet ejendom. Efter at have gjort det havde de plejet at skilles og siden at mødes igen for at indtage et måltid, men et ganske almindeligt og harmløst. Men selv det var de ophørt med at gøre efter min forordning, hvormed jeg i overensstemmelse med din ordre havde forbudt religiøse sammenslutninger. Des mere nødvendigt fandt jeg det at forhøre to slavinder, der kaldtes tjenerinder (diakonisser), og under pinsler om, hvad der var sandt i dette. Jeg fandt intet andet end en tosset og overdreven overtro.

Derfor har jeg udsat undersøgelsen og taget min tilflugt til dit råd. Sagen forekommer mig nemlig at være så vigtig, at jeg måtte spørge dig, særlig på grund af antallet af implicerede. Thi mange på ethvert alderstrin, af enhver stand og begge køn både er anklaget og vil blive det. Og ikke blot til byerne, men også til landsbyer og bondelandet har smitten af denne overtro bredt sig. Men det ser ud til, at den kan standses og bringes under kontrol. I hvert fald er det sikkert, at templer, der allerede næsten var forladt, er begyndt at få søgning igen, og længe afbrudte ofringer genoptages, og at offerkødet, som der kun sjældent fandtes en køber til indtil nu, sælges i stor udstrækning. Deraf kan man let slutte, hvor mange mennesker, der kan bringes til fornuft, hvis der er mulighed for at skifte mening.

Trajan til Plinius

Kære Secundus¹

Du har ved undersøgelsen af dem, der anklaget for at være kristne var blevet ført til dig, anvendt den fremgangsmåde, du burde. Der kan nemlig ikke fastlægges nogen almen gyldig regel, der ligesom rummer en fast form. Folk skal ikke efterspores. Hvis de føres til dig og anklages, skal de straffes, men dog kun sådan, at en, der nægter at være kristen og beviser det i gerning, det vil sige ved at tilbede vore guder, om han end med hensyn til fortiden er nok så mistænkelig, gennem sin anger skal opnå tilgivelse. Men anklageskrifter, som indbringes anonymt, bør der ikke i nogen anklage tages hensyn til. Thi det ser både dårligt ud og stemmer ikke med vor tid.

¹ Plinius' fulde navn var Gajus Plinius Caecilius Secundus. Ved at benytte efternavnet Secundus alene anlægger Trajan en næsten kammeratlig tone.